

chylnych profesorów na dwumetrowych pręgiach.

Oczywiście stanowiło to początek totalnej cenzury. W miastach, gdzie znajdowały się wielkie ośrodki oświatowe, ministerstwo propagandy reżimu hitlerowskiego organizowało czystki w księgarniach i bibliotekach oraz palenie książek. Naziści próbowali zastraszyć elity intelektualne oraz ludność.

Przerażający obraz życia w Berlinie w czasach nazizmu przedstawił Hans Fallada (Rudolf Dietzen) w powieści „Każdy umiera w samotności” napisanej tuż po wojnie. Wręcz w poruszający sposób objawił opór szarych, zwyczajnych ludzi przeciwko nazistowskiemu systemowi. Nakreślił piórem bezpośrednią relację z piekła, jakim było życie zwykłych obywateli w totalitarnym państwie pod nadzorem służb specjalnych i pod czujnym okiem donosicieli. Pokazuje jak działa aparat policyjny Berlina w stosunku do tajemniczych twórców kartek z hasłami wzywającymi do oporu, którymi było dwoje samotnych i rozpaczających ludzi po stracie syna w wojnie.

Palenie książek, Berlin, 1933.
Fot. Wikimedia Commons

Doskonały portret faszystowskiego terrorku wobec nizin społecznych Berlina. Nie brakuje tutaj poczucia humoru, dystansu, ale też i cichej nadziei na poprawę losu, co potwierdzają u finisu powieści słowa sędziego Fromma *im coraz gorzej jest teraz, to tym prędzej będzie lepiej*. Fallada napisał tę powieść prawdopodobnie w trzy tygodnie po tym jak jego znajomy, poeta, podrzucił mu akta Otto i Elise Hemplów, na historii, której oparta jest powieść. Choć bazował jedynie na dokumentach zbudował bardzo skomplikowaną konstrukcję i wplótł kilka wątków. W dobie wydarzeń i prowadzonej propagandy antyliterackiej, by uniknąć kłopotów z cenzurą, Fallada zajął się literaturą rozrywkową. Odmówiono mu przyjęcia do Izby Pisarstwa Rzeszy. W trzy miesiące po ukończeniu rękopisu zmarł na atak serca. W dobie rządów nazistów książka ukazała się w wersji ocenzurowanej. Dopiero w roku 2011 ukazała się wersja nieocenzurowana.

Dla upamiętnienia płonących wydarzeń Centrum Mendelsońskie postanowiło zrealizować projekt pod hasłem „Biblioteka spalonych

książek”. Do druku przygotowywane są zbiory dzieł autorów, których dorobek wówczas palono. Można śmiało powiedzieć, że odradzają się jak feniksy ze zgliszczy kultury niemieckiej.

Dziś w Berlinie, w miejscu gdzie płonął stos literatury stoi skromny pomnik przypominających o nazistowskim oczyszczaniu niemieckiego ducha a pod powierzchnią placu znajduje się przeszkłone pomieszczenie z pustymi regałami symbolizującymi wielką stratę z powodu nazistowskiego zamachu na wiedzę, naukę i rozwój ludzkości. Na metalowej tabliczce widnieje wiersz cytatu poety Heinricha Heinego z 1820 roku – *To tylko preludium – tam, gdzie pali się książki, w końcu pali się też ludzi*.

Magdalena Kapuścińska

Janusz Orlikowski

Tak

wiersz napisać – taki
by nie było obaw
o raj który widziałem

dzień jak wieczność
i noc
które nie kruszą kopii

i ot cała filozofia –
której tak trudno nadać imię:

życie bez myśli
ale nie bezmyślne

Ten dzień

dzień w którym napotkasz słońce
ten dzień i innego od horyzontu po horyzont
gdzie każdy ból tylko nieopacnym
wspomnieniem
jest – bo Niebo tak chciało

nie miej złudzeń
to nie twoja zasługa
i przestań głupio prężyć ramię

jest dzień w którym napotkasz słońce
gdybyś chciał o tym bólu powiedzieć
tylko po co? – gdy go, już go nie ma
i w imię jakiej krytyki?

tylko tej – że był?
i po cóż rozdrapywać rany
kiedy słowo znaczy inaczej?

aby więcej się nie pojawił?
a dlaczego nie
skoro był?

To ja tuptuś

wnurowi Brianowi

a ja jestem drugi
tuptuś – powiełam dokonania brata
który jest starszy – choć tak naprawdę
nie wiemy o tym

ale on był pierwszy
i pewnie poznał co tu się kryje
tuptam więc za nim powtarzam
co dobre i złe nawet gdy rodzice
babcie i dziadki
śpieszą mówić inaczej

co tu się kryje? – zanim dowiem się
że to nazywa się światem
i przeszkadza nam żyć

ja jestem tuptuś
i tylko czasem powiem o sobie
gdy mój świat mnie zaboli

czasem już dziś
nie powtarzam już brata

Rys. Barbara Medajska